

Retrats

BARTOMEU

FIOL

Retrats
28

BARTOMEU FIOL

Miquel Cardell
Susanna Rafart
Jaume Mateu i Martí
Jaume Munar Ribot
Lluís Servera Sitjar
Miquel Perelló
Antoni Nadal
Francesc Torres

Retrats

BARTOMEU

FIOL

Aquest vint-i-vuitè Retrat està patrocinat per

 Generalitat de Catalunya
Institució de les Lletres Catalanes

© dels autors
Primera edició: març de 2015
Dipòsit legal: B 2321-2015
ISSN: 1885-2742

Edita: Associació d'Escriptors en Llengua Catalana
Canuda, 6, 5è pis (Ateneu Barcelonès). 08002 Barcelona
E-mail aclc@escriptors.cat <http://www.escriptors.cat>

Fotografia de la coberta: Arxiu familiar de Bartomeu Fiol
Disseny i realització: Insòlit, Barcelona
Impressió: La Impremta Ecològica, Barcelona

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, llevat d'excepció prevista per la llei. Dirigiu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar fragments d'aquesta obra.

Índex

- 9 PRESENTACIÓ
Miguel Bezares
- 13 L'INTENTADOR NOTES SOBRE LA POESIA
DE BARTOMEU FIOL
Miguel Cardell
- 21 BARTOMEU FIOL, LA PEDRA DE LLUNY
QUE GIRA EN EL CENTRE
Susanna Rafart
- 27 BARTOMEU FIOL I L'OBRA CULTURAL BALEAR
Jaume Mateu i Martí
- 33 RUTA LITERÀRIA A PALMA D'HOMENATGE
A BARTOMEU FIOL
Jaume Munar Ribot
- 35 LA LLIBRERIA GRALLA I BARTOMEU FIOL
Lluís Servera Sitjar
- 37 ENTRE ES BORN I JERUSALEM
[O UN CRUCIFICAT UNGIT AMB CREMA SOLAR]
Miguel Perelló
- 47 INTERVENCIÓ DES DE DALT MURADA,
A LA RUTA LITERÀRIA BARTOMEU FIOL
Antoni Nadal
- 51 CLOENDA, AL BORN DE PALMA, DE LA RUTA
LITERÀRIA EN HOMENATGE A BARTOMEU FIOL
Francesc Torres
- 55 OBRA
- 57 PREMIS

Presentació

Miquel Bezares

Quan, a Mallorca, es lliuren, cap a l'inici de la primavera, els premis Cavall Verd, amb els quals l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana reconeix els que han estat, a parer d'un jurat format per crítics i autors, els millors llibres de poemes i de traducció poètica publicats durant l'any anterior als Països Catalans, programam també uns actes d'homenatge a algun dels poetes illencs ja desapareguts. L'any 2014, l'escriptor recordat i celebrat en un seguit d'activitats organitzades per la junta territorial de l'AELC a les Illes fou Bartomeu Fiol (Palma, 1933-2011). Llicenciat en Ciències Polítiques, i treballador en l'hosteleria balear fins al 1990, Fiol fou president de l'Obra Cultural Balear entre el 1990 i el 1992, i publicà, a banda dels seus llibres de poemes, nombrosos articles d'opinió.

Durant el sopar de lliurament dels premis, en la seva trenta-unena edició, que tingué lloc a l'hotel Costa Azul de Palma el cinc d'abril de 2014, i durant el qual es van guardonar Jordi Larios pel seu llibre *Rendez-vous* (Cafè Central - Eumo, 2013), i Corina Oproae i Xavier Montoliu, traductors de *Per entre els dies* (*antologia poètica*) (Leonard Muntaner Editor, 2013), de l'escriptor romanès Marin Sorescu, l'obra i la figura de Bartomeu Fiol fou ben present, mentre tancàvem una jornada d'actes que el tengueren com a protagonista.

Can Alcover, la casa del poeta que l'Obra Cultural Balear manté oberta als ciutadans al cor de la capital de Mallorca, i l'espai on l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana ha trobat hospitalitat i generositat per part d'una entitat amb la qual mantenim lligams i compartim objectius ben obvis, acollí, doncs, el 5 d'abril de 2014 el primer dels actes del dia, una taula rodona moderada per Pere Antoni Pons que comptà amb la participació de Susanna Rafart, Jaume Mateu i Miquel Cardell. Aquest *Retrat* recull, en la primera part del volum, les transcripcions, elaborades i revisades pels autors, de les seves intervencions inicials a la taula. Miquel Cardell centrà la seva exposició a mostrar la seva visió de *la negra, dura i descarnada poesia de Fiol*. Rafart, per la seva banda, fou l'encarregada de dibuixar unes línies sobre la recepció de l'obra del poeta, creador *d'una nova oralitat*, al Principat. Finalment, Mateu, actual president de l'Obra Cultural Balear, oferí als assistents una rigorosa cronologia i una interessant reflexió sobre el període en què Fiol ocupà la presidència de l'entitat.

La taula rodona fou seguida d'un dinar ofert al mateix bar de Can Alcover. El dia acompanyava, i el sol resplendia sobre el jardí de la casa, on les animades converses que una mica de dolç i el cafè acompanyaven foren un preludi d'allò més agradable de l'acte que tot seguit havia de dur-se a terme: la ruta literària en memòria de Fiol pels carrers de Palma. Jaume Munar i Miquel Perelló en dissenyaren i coordinaren l'itinerari. L'inici fou ja ben entranyable, tot just davant de la casa natal del poeta, a la Costa d'en Brossa de Palma, on intervingué Lluís Fiol per oferir als assistents alguns dels records d'infantesa compartida amb el seu germà, el poeta homenatjat. La ruta ens havia de portar, després, a la plaça de Cort. D'allí, continuàrem cap al carrer de Montision, on s'ubicà l'antiga sinagoga de Palma. Després aturàrem a Dalt Murada, on es pot gaudir d'una bona panoràmica de la façana marítima de la ciutat; i l'acabàrem al Born, tot just davant de la que fou fins als seus darrers dies la casa de Fiol. Lluís Servera

i Joan Fullana, Miquel Perelló, Antoni Nadal i, finalment, Francesc Torres foren els encarregats de contextualitzar cada una de les estacions, on també es llegí una significativa selecció de versos del protagonista del dia amb la veu i l'accent de Marta Bertran, Begonya Pozo i el mateix Miquel Perelló. Els mots dels guies accidentals d'aquell dia queden recollits en la segona part d'aquest volum, després de la descripció de la ruta, i crec que poden ser útils per a aquells lectors de Fiol que un dia vulguin recórrer aquests espais vitals del poeta o reviure una passejada que comptà amb bona participació de públic i amb un grau de satisfacció certament elevat entre els assistents.

Cal agrair la col·laboració, per a la realització de la jornada, de la Institució de les Lletres Catalanes, de l'Obra Cultural Balear i de l'Hotel Costa Azul, així com la companyia i el suport dels germans de Bartomeu, Maria Antònia i Lluís.

Per acabar aquesta breu presentació, recuperaré uns versos que clouen un dels poemes de Fiol llegits a la ruta literària. El poema a què pertanyen, *Tu que has paladejat Superna*, és dedicat a un altre il·lustre palmès amb qui Fiol tingué amistat i moltes coses en comú, i que dóna nom a un dels dos premis que lliuram als Cavall Verd, el Rafel Jaume de traducció poètica. Tot adreçant-se al poeta i llibreter, el nostre autor declara, contundent:

Molt més que les paraules
ens has volgut donar
I potser no ho hem entès.
Molt més que les paraules
t'hauríem de tornar.
I no en sabem, segur que no.

Els modestos, però sempre sentits, homenatges en què anualment convertim els nostres premis són, segurament, insuficients per a fer justícia a l'obra de qui ens ha deixat, però des de l'AELC continuarem persistint en la voluntat de retre'ls i d'incitar a la difusió i a l'estudi del llegat poètic que els justifica.

L'intentador Notes sobre la poesia de Bartomeu Fiol

Miquel Cardell

«La millor manera de provar de definir aquest llibre... és justament per la riquesa de la seva complexitat, la qual fa que no puguem centrar-nos o parar-nos en cap dels seus plantejaments.» Ho va escriure Bartomeu Fiol a un text destinat a presentar la novel·la *L'emperador o l'ull del vent* del seu amic Baltasar Porcel, i no trob un pern millor on enfilat aquest escrit, perquè perfila amb prou precisió la sensació que tenc: com si tengués a la punta de la llengua de la intuïció, però encara sense ser capaç de formular aquesta idea central, aquest què de la riquesa de la complexitat i la compacitat de l'obra fioliana; però, incapaç encara de formular-la, no tengués altre remei que procedir per parts, que «parar-me en els plantejaments», retreure un seguit de trets presents a la seva fesomia, amb l'esperança d'acabar essent capaç d'assenyalar, si més no, el gruix de la rica complexitat amb què s'articulen.

Després de rebre, aquell dia vuit d'agost, la notícia inesperada de la seva mort als 78 anys d'edat, vaig redactar una babucejant nota periodística d'urgència. En copiar les línies, diguem centrals, on provava de fer el mateix que ara intent, perfilar un retrat d'urgència de «la negra, dura i descarnada poesia de Fiol. Negra i lluminosa amb la potència d'un llenguatge ric, contundent, llunyà de l'empobriment que ens afecta; d'una sonoritat i

un ritme esquerps, aspres i, sobretot, d'un rigor essencial. El de qui entén la poesia com una investigació, una recerca de fragments de veritat. I fa de la seva una mena de dramatúrgia, de joc de màscares i figures que entén com a instruments per fer ressonar aquesta forma de pensament que és per a ell la poesia».

No s'allunyarà gaire d'aquest bessó la reflexió que ara pugui desenvolupar. I no estic gaire segur que pugui afegir res destacable a les que han publicat Abrams, Alzamora, Rafart, Pomar... Probablement hauria de començar advertint que, per aquest servidor, la poesia de Fiol és una constant referència autobiogràfica des que, devers els setze anys, vaig descobrir-la enlluernat –seria més precís colpit?– a les pàgines del seu segon llibre, *Camp Rodó*, que acabava de publicar Editorial Moll, crec que el 1973. I que el poeta ha estat, les darreres dècades, un amic generós, un germà major a la taula de la parenta pobra, de la germana rica (que són els apel·latius amb què se solia referir a la poesia).

Una de les coses que em va colpir llavors, i que és un dels trets de la fesomia del poeta, és a dir de l'obra, un tret físic i immediat, és la seva sonoritat esquerpa, contundent, la seva especial i personalíssima musicalitat. Una presència física que defuig igualment els camins de la mètrica tradicional i els d'una concepció de mínims del vers lliure. Covençut del caràcter essencialment oral de la manifestació poètica, Fiol treballa amb l'al·literació, fins a l'embarbussament o la cacofonia, amb estructures de repetició versicular, amb les etimologies i les diferents variants d'una mateixa paraula, amb un vocabulari que va de l'arcaisme al neologisme o al dialecte o a les paraules, els versos i fins els poemes, escrits en diferents idiomes.

Però, tot i que la seva és una de les aportacions, també des del punt de vista formal, més radicals i innovadores de la poesia catalana recent, si una cosa no és Fiol és un formalista. Repetidament expressa la seva desconfiança envers la bellesa, l'estil i tota la pesca àtica i estètica, i afirma com objectiu de la poesia i de la seva poesia la recerca de coneixement, de la veritat. Una

recerca condemnada al fracàs (i aquesta és una idea, una sensació o sentiment, que esdevé més fonda i punyent així com la seva obra avança) en la mesura que les capacitats del poeta, del propi treball, del llenguatge i la poesia mateixa, no donen per tant, no donen per més que per trobar petits fragments d'aquesta veritat essencial unitària, primera o última.

Com que a aquesta poesia hi ocupen un lloc fonamental les referències a elements de religiositat cristiana, budista i jueva, no podem deixar de relacionar amb la idea de religió aquesta necessitat de veritat, de comprensió. Al capítol que tanca el darrer volum de la seva obra, *Algunes notes sobre la meva (?) parenta pobra*, ell ho especifica: «Consider la meva obra –tal vegada seria millor dir la meva “producció”, perquè “obra” em sona un pèl grandiloqüent– com una mena d'investigació religiosa si entenem per religiosa “lligada o fermada a alguna cosa (que no sabem que és, ni tan sols si és)”».

Aquesta investigació es desenvolupa a diferents nivells, des del social, polític si m'apurau, que és potser més present o visible als primers llibres (i que ens mostra un Fiol solidari, però automarginat, situat a la perifèria, «disident i difident»), fins als que tenen a veure més amb la necessitat de transcendència, amb això que podem anomenar condició metafísica de l'home, i, per aquí, amb la preocupació constant per la mortalitat, per la presència de la mort. I tot això, lector, convé que ho interpretis com una simplificació flagrant, com una molt limitada manera de parlar d'una complexitat, que pot servir per recordar que miram d'encabir en poques pàgines el retrat d'una escriptura que es perllonga i evoluciona, durant cinquanta anys bons, a través d'una vintena de llibres.

En aquesta investigació, en aquesta escriptura, hi té una presència, hi ocupa un lloc, constant i central, la reflexió sobre la poesia i sobre la pròpia poesia. Una reflexió, una preocupació, que molt més que estètica –convé insistir– és d'ordre epistemològic i, si m'apurau, ètic.

Sempre empès per aquella idea motora de la poesia com a recerca de veritat, Fiol insistirà a afirmar l'autonomia del text poètic –«qui crida o fa el ridícul és el text»: autonomia en relació amb l'autor o les circumstàncies de l'escriptura, que tenen per ell una importància mínima, idea que el menarà a posar en qüestió tòpics com ara el de la sinceritat, que considera que ha de ser un resultat del text, no una circumstància de la seva escriptura. Un text que no és acabat més que en la lectura, amb l'aportació del lector que ha de completar i seguir allò que no són sinó pistes, indicis.

Anam veient com Fiol eixampla la distància conceptual entre autor i obra: el poeta –un entre tants, en tant que humà, en tant que membre d'un determinat col·lectiu o comunitat– només ho és, només és poeta, de tant en tant, i quan n'exerceix, de fet, cedeix la paraula a una pluralitat de veus, de *coetanis*, a una mena de coral o de companyia de teatre de províncies: és en aquest sentit que pensa i afirma, i ho posa per títol a l'antologia de la seva obra que «tot jo és una exageració».

Des d'aquesta identitat negada, fragmentada, el poeta és subsidiari en relació amb l'obra, amb el poema: és el que toca la trompa, el que porta la màscara, el *personador*, en un neologisme que remet a l'etimologia de la paraula persona: la màscara del teatre grec i la seva funció d'amplificació de la veu, de ressonador.

Aquí ens hem d'aturar un moment a considerar la presència, l'ús constant, de les màscares en la poesia de Fiol, màscares o ressonadors simbòlics si ho preferiu. Començant pels espais on situa, i amb els topònims dels quals titula, els seus dos primers llibres, *Calaloscans* i *Camp Rodó* (o Cavorques, que és com anomena Mallorca, Son Cabaspre, el call, o el final Caloscarros...) i seguint pel variat conjunt de figures –i pens en Trakl– que fa aparèixer a la seva obra: els capells de ferro, els edomites, els bàrbars, els àngels, les marededéus de *Contribució de Verges*, a les quals reconeixerà que s'adreça «per fretura de pegar».

Una fretura a la qual haurem de tornar tot d'una, que topa amb les limitacions del poeta per dur endavant la pròpia comensura: l'humor, la ironia, el sarcasme que hi són un procediment ben actiu, s'apliquen sovint a la pròpia producció, a l'expressió del dubte sobre les pròpies capacitats i les virtuals virtuts de la seva producció. Els seus, més que poemes, són intents, intents «malgirbats, malendreçats, literatura barata»... Fiol, que ens ha plantejat una poètica entesa essencialment com a ètica de recerca de la veritat, de la percepció de la unitat, de la totalitat, proclama el fracàs dels seus intents, que no poden anar més enllà de mostrar petits fragments d'aquesta virtual i cobejada veritat. Un dubte que s'estén a la capacitat de la paraula, de la poesia. Com s'estén a la capacitat de l'home de viure en comunitat d'acord amb aquestes idees d'unitat i harmonia, d'assolir, entendre o capir aquesta veritat fonamental, d'intuir o mostrar una unitat, un sentit de la totalitat que tal vegada només serà possible en el si d'una virtual i definitiva comunió dels morts.

Abans de seguir aquest essencial cap de fil, ens hem d'aturar a una altra característica de la poesia de Fiol. El sentit de l'estructura de la pròpia obra. Ho explica a la perfecció D. Sam Abrams al pròleg del segon dels quatre volums de l'obra poètica publicada per Proa, *Cròniques bàrbares*, en classificar-lo com un poeta arquitectònic. Fiol no recopila poemes, planifica llibres que funcionen com una unitat superior formada per textos que han de ser capaços de funcionar autònomament i, al mateix temps, cada llibre, cada avanç del seu projecte és, aspira a ser, resultat i continuació coherent del que s'ha escrit fins aleshores. És útil aquí recordar que el poeta és un servidor limitat d'un projecte –la poesia– virtualment infinit, un vehicle perquè aquesta poesia sigui mostrada o expressada. Potser per això, per ell el poema ideal és «el que s'escriu tot sol», per lentament que això passi, i l'escriptura d'un poema és el procés de cercar i fixar aquella il·luminació que n'és l'origen. De la mateixa manera que un llibre no és gaire més que l'intent d'explorar i desenvolupar

el sentit d'un títol que, alhora, va canviant o variant en cerca d'un màxim de precisió o d'irradiació. I, de la mateixa manera, cada llibre se situaria en el conjunt de l'obra com una continuació i un desenvolupament de les aportacions dels anteriors. Aquest procés, aquesta tensió, és la via per assolir aquells fragments de veritat que són l'única recompensa, l'únic reeiximent que cal esperar.

Fiol ho sap i és aquí on se situa: en el gratuït, «tossut, tossut, tossut», intentar-ho una i altra vegada. Sense esperar més que el lladroc de la canalla dels versos i la seva migrada collita de fragments, insuficients, parcials, dislocats. Si la seva poètica és essencialment una ètica, aquesta aspiració de veritat que xoca amb la limitació del poeta, de les possibilitats del text, de tota obra humana, el seu desenvolupament des del reconeixement de la pròpia –i del text– limitació, aquest instal·lar-se en la frustració tossuda de l'intent sense gaire esperança, esdevé una èpica, com assenyala l'il·luminador escrit d'Abrams que esmentava just ara.

Una èpica i una ètica en les quals ressona el rodolar costa amunt de la pedra existencialista de Sísif, per molt que a aquest servidor el faci pensar en Hèctor, i, ja posats així d'homèrics, li dugui a la memòria aquests versos: «El propi de l'escriptura /... és i ha de ser quedar, quedar i res més que quedar. / Però això no vol dir / que no puguem preferir la pau, a quedar»... que em recorda molt aquell dilema que Aquil·les va resoldre triant la vida heroica i breu abans que la llarga, còmoda, pacífica i anodina.

Cada un d'aquests trets, la seva personalíssima i potent aportació formal, el desenvolupament d'una idea de l'escriptura que està més de part de l'ètica que de l'estètica, i la seva cristallització èpica, la defensa de l'autonomia del text i la posada en qüestió de la idea d'identitat individual i que es reflecteix en el joc de les màscares, que mostren també la fragmentarietat del coneixement possible que ens instal·la en la frustració en

contraposar-se a la pròpia fretura de sentit, de totalitat, una frustració que esdevé militant i vindicada com a lloc i motor de la continuació de la provatura, la concepció de la pròpia obra com un intent continuat, un procés sempre inacabat i inacabable que es nodreix ell mateix, la tossuda i solidària dissidència, són tot plegat trets que situen la poesia de Bartomeu Fiol en la punta de llança, en el vessant més radical i colpidor de la poesia, de l'art, d'ara mateix.

Com el mecanisme, més mal de fixar, mijançant el qual aquests elements es relacionen i traven: el joc de correspondències entre els distints nivells, l'exploració de la polisèmia, el desenvolupar-se sobre ella mateixa com un cristall o un fractal, de l'obra, que tenen molt a veure amb la sensació de complicitat, de potència gairebé aclaparadora, que tocarà el lector mínimament sensible que s'hi acosti ulls espolsats i fora son (no us cregueu gaire això de la dificultat i l'obscuritat, que a vegades he sentit a dir: té més a veure amb la capacitat i la disponibilitat del lector que amb d'altra cosa).

Al fragment que citava un poc més amunt, Fiol hi explicita una altra de les seves idees centrals: la poesia ha de quedar, és a dir ha de tenir en cada una de les seves individuals i concretes manifestacions la capacitat de fer la seva obra, la seva tasca d'indici o senyal de camí, de pista de trossets de veritat esmicolada, que assenyalin als diversos successius lectors direccions possibles per continuar, tossuts també, aquesta inevitable, inacabable, recerca de veritat, d'unitat, de totalitat. És a dir, per a viure i conviure amb la pròpia condició d'humans més o manco conscients. Instal·lats en la realitat del desig, de la pròpia incessant fretura de sentit.

Bartomeu Fiol, la pedra de lluny que gira en el centre

Susanna Rafart

Unes paraules d'introducció

Una de les aportacions de Fiol a la poesia contemporània és haver-la dotat d'una nova oralitat. La idea que el poema frega amb les cordes del pensament i en dicta el malestar, la raresa o la condició inexcusablement austera i pobra, plana com una gran ombra pel territori opac de la matèria fioliana. Com a advertidor de mots, impacta amb noves sonoritats que cauen a pes sobre el teixit d'una bellesa oficial. Pels mateixos voralis, Fiol és un text que es proposa, no com a escriptura, sinó com a pensament.

Recordem una sentència apareguda al dietari *Entre Cavorques i Albió, un dietari*: «Sempre s'escriu en companyia d'algú que està constantment mirant per damunt l'espatlla el que estam escrivint.» Dos gegants de la literatura catalana van tenir present aquesta afirmació: Tomeu Fiol i Baltasar Porcel. Fiol, que és el nostre cas, expressa la reivindicació substancial d'Espriu amb l'argument que la traducció de *La primera història d'Esther* de Philip Pollack (1989) demostra la fortalesa de l'obra genuïna i encara es deixa sentir en el particular homenatge a l'amic Baltasar Porcel, cant espriuà en aspre revers, titulat *Els focs de la nit de 2009 i 2010* dins l'homenatge major *D'un cànon soterrat. Materials de 1957 i 1958*. Reconeix també la vàlua d'un altre poeta, al punt de rectificar un títol propi, *Canalla contra Esta-*

blishment per *Canalla lluny de Grècia*, per proximitat amb l'obra poètica de Màrius Sampere. La llista de presències rere l'espatlla del poeta és inabastable i universal tal com es pot llegir tant pels noms que menciona, parafraseja i llegeix com pels llistats de llibres que s'imposa en estudis concentrats i intensos.

Aquesta introducció vol posar sobre la taula la llarga espera de Fiol en el reconeixement de la seva obra al Principat. Però no només per als llibres, sinó per a una presència completa. Això és, la necessària comunicació amb les noves generacions.

El territori dels joves: un mestre silenciós

Fiol ha tingut la virtut del veritable lector de poesia: veure els joves com a iguals. La seva divisa ha estat: «Lector, no hi ha poesia perifèrica», sentència de l'article «Descalç per tots els rostolls». En aquest sentit, ha estat atent i generós amb aquelles veus que l'han interessat. En el seu dietari, manifesta la descoberta de la veu d'Anna Aguilar Amat quan ell era jurat del Carles Riba. En les mateixes pàgines, consigna la petició d'epíleg a *Mula morta* per part de Sebastià Alzamora i reflexiona profundament sobre els límits dels continguts de la poesia i la defensa de l'angoixa ètica com a tema (p. 83 dietari). Se li coneix correspondència i mestratge amb Hilari de Cara, un altre interessant perifèric d'una generació anterior.

L'atenció de Fiol a Barcelona va haver d'esperar la concessió del Carles Riba. La maquinària no es va desplegar, tanmateix, com el llibre del poeta consagrat que finalment té l'aplaudiment de la majoria establerta, ben al contrari, una certa indiferència va ser la tònica d'aquell premi. Marrugat gosava fer retrets a una obra magna i d'altres passaven de puntetes sense entendre l'abast del seu significat. Però no tot ha estat negatiu. A banda dels crítics, cadascú des del seu àmbit d'acció i preferències, com ara Sam Abrams, Julià Guillamon, Jordi Marrugat o Lluís Bonada, els poetes majors li han dedicat reflexions diverses: Valentí Puig, Francesc Parcerisas en són l'exemple. Ha exercit una in-

fluència clara en Sebastià Alzamora i, del Principat, en Lluís Calvo i jo mateixa d'entre les generacions ja no tan joves o no tan velles segons es vulgui mirar. El lector més fidel de Fiol ha estat sens dubte Sebastià Alzamora, que l'ha reivindicat a les pàgines de *l'Avui* i de *l'Ara* –i en dóna tres trets imprescindibles: poètica del sarcasme, la marginalitat i menyspreu a les poètiques aticistes–, però no cal menystenir l'abrandament puntual d'un Hèctor Bofill o fins i tot la sintètica però rotunda nota obituària d'un Ernest Farrés. Certament, per als aleshores anomenats «imparables», el poeta era el referent del creador intel·lectual i sense concessions, tan aspre com les arrels de l'olivera, però contundent i definitiu. Pere Antoni Pons, Júlia Zabala, Jaume Pons Alorda, Roger Costa-Pau i Jaume Bosquet n'han estat seguidors i mentors en un segon moment, però tot i la voluntat de continuïtat no crec que a cap d'ells se'l pugui atribuir el paper de deixeble, més aviat ha creat una sinergia d'interessos poètics que uns i altres han pres amb la intensitat que necessitaven les poètiques respectives. Lluís Calvo el tenia present en el seu poemari *El buit i la medusa* (2002) i en destil·la la síntesi al dietari *Les interpretacions* (2006).

Crec, per tant, que és un fet que, en el moment que la poesia de Fiol és visible, un grup important però reduït de poetes el prenen com a mestre. Què se'n valora? La ironia, la creació d'una mitologia particular, la dissidència. Particularment Lluís Calvo el situa entre una nòmina tancada de grans veus de la poesia catalana: Màrius Sampere, Josep Palau i Fabre, Jordi Pàmias, Carles Hac Mor, Feliu Formosa i Joan Margarit i en destaca un tret que no ha pas estat vist com a evident per altres punts de vista: «Bartomeu Fiol ens ha ofert algunes de les visions espirituals més punyents dels últims anys, amb un diàleg íntim amb la transcendència.»

És ben cert que la concessió del premi Carles Riba va comportar el pagament d'un deute històric amb Fiol i, tal com escriu Sebastià Alzamora, més que l'atorgament d'un premi repre-

sentava la coronació d'un rei bàrbar que finalment és reconegut. Fins quan i en quins termes?

Unes poques cartes

No vam tenir una relació dilatada però suficient per adonar-me de la concentració del seu discurs. En una carta enviada des de Cavorques el dia 7 d'abril de 2002, és a dir, en un moment molt primerenc de la meva pròpia construcció, m'escrivia: «Segons el meu parer sempre, les escriptures –siguin les que siguin– no poden justificar-se més que en funció del missatge que transmeten, més que en funció de donar el testimoni més eficaç que sigui possible d'alguna concepció de la realitat. No crec en l'autonomia de la literatura. Si alguna escriptura esdevé cadàver em preocuparà allò, tot allò, que consegüentment pugui deixar de ser expressat, de ser transmès.» En la carta, en una escriptura tan pulcrament arrenjerada com unes feixes obertes a l'aridesa del paper, dissentia del títol que jo havia posat a un article seu «Tot Fiol», argumentant el fracàs que seria que s'interpretés la seva obra de manera personalista i reivindicant el paper de torsimany.

Cal entendre aquesta preocupació per esborrar el rostre del poeta com un zel per servir només la realitat a través del text, però tampoc una realitat física, s'entén, sinó una construcció de sentit. A Fiol va preocupar-lo la recepció de la seva obra i apuntava els articles rebuts amb un rigor documentalista, afegint totes les notes que calien per desbrossar el camí que hi havia fet. També sentia un cert neguit pel retard amb què la seva veu havia trobat un lloc a Barcelona i per la necessitat d'haver-hi hagut d'insistir contra tot aticisme.

L'1 d'abril de 2009 –ara me n'adono que potser només m'enviava cartes a l'abril– «April is the cruellest month», novament des de la ciutat de Cavorques m'enviava el manuscrit *Quòdlibets de quòndams coetanis* agraint-me un comentari en un article de 2005, exactament la frase «totalitat és allò que anem a cercar, i

calcinació allò que trobem», que li havia fet de desllorigador per tancar definitivament el seu nou llibre i que en el manuscrit figurava com a entrada.

La consciència de la construcció

El mateix Fiol ho va escriure en una nota de *Carants* (2011): «Confés la meva decidida presa de partit pel *parlar aspro* sorgit de la Toscana cap al *trecento* però la meva escriptura –com la selecció variada de mots i com a combinació ídem i acurada de sintagmes– no té res de particular, més aviat resulta descambuiada i fins i tot una mica subnormal o subestàndard. De fet, em sent molt poc escriptor. Som més un lector que escriptor.» La idea de l'articulació resulta fonamental en l'obra fioliana on el jo és un desinformador del jo i on el poema és el culte artefacte escantellat necessàriament al final de la tasca polidora de l'escrivent envoltat d'icones.

La mateixa atemporalitat que exigeix al lector, l'exigeix la seva poesia. Per aquest motiu costa tant de pujar la bastida que faciliti l'estructura de la construcció fioliana. El verb ultraconscient no dona pas a una lectura desentesa o abandonada, auto-exigeix la pista de l'assaig però l'abrandament del vers.

A la recerca d'una, en podríem anomenar, «prosalitat», perquè el component oral és imprescindible, Fiol qüestiona algunes certeses i crea un diàleg d'anada i tornada amb contemporanis del Principat. Vegem del llibre que més amunt comentàvem un poema dedicat a Joan Margarit:

Llegint Joan Margarit

«Tots portem
un auditori fosc dins de nosaltres»;
ens has convençut, Joan
Margarit Consarnau, tu que distingeixes
entre poesia i literatura
talment com entre física i química,

perquè la veritat convenç sempre;
un auditori fosc,
dins de nosaltres,
talment un obscur ramat de peu forcat
amb una fam de realitat, insadollable,
que mai no podrà restar en pau.

Fiol llegia en la foscor dels altres el negre indicible de la reflexió poètica. Però hi ha un punt de relativisme i ironia en tot plegat. Una aspror que no es replega ni s'abat davant les frases lapidàries o els miralls opacs.

Em demano si el poeta ha tingut aquests lectors per a ell.

«Escriure hauria de ser transcriure»

Aquesta escriptura no es deixa vèncer pel temps, té un permanent estat de vigília i si hi hagués d'haver-hi veritables seguidors de Fiol, haurien de ser transcriptors. Per quina raó? Tal com ell diria, les coses no queden dites sinó apuntalades, això és, queden deixants per aquests futurs transcriptors que van a favor de la raó però no de la poesia enraonada, que festegen amb la sintaxi difícil del mercat de les sentències i que albiren la metalingüística com un càstig dels diccionaris literaris. Perquè Fiol, en la seva enginyeria càustica, no deixa de ser un artesà que no malmet ni una brida ni un filament, que teixeix en els topònims l'asfíxia de la realitat alterada i que s'emporta els signes a la riba del lector.

Bartomeu Fiol i l'Obra Cultural Balear

Jaume Mateu i Martí

Bartomeu Fiol arriba a la presidència de l'Obra Cultural Balear (OCB) el mes d'abril de 1990 substituint Miquel Alenyar i Fuster. En aquell moment, l'entitat, a punt de fer 30 anys, és molt activa, amb diversos programes de gran calat popular que consumeixen molta energia. En la dècada dels vuitanta es funden associacions que volten a la seva òrbita i que exigeixen molta feina: el Moviment d'Escoles Mallorquines, l'Associació Voltor, el Grup Blanquerna i la revista *El Mirall*.

Cal recordar, també, que en els darrers anys del franquisme i posteriorment a la mort del dictador, l'OCB és l'única entitat cívica de les Illes Balears organitzada i amb la presència i la força suficients per emparar o acollir bona part del moviment antifranquista, i aquesta obertura també li comportarà molta dedicació.

Sobretot, però, l'OCB que es troba Bartomeu Fiol pràcticament acaba de participar molt activament en l'elaboració de l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears que es promulgà el 1983 (tal com ho féu en el seu moment l'Associació per la Cultura de Mallorca de qui se'n sent continuadora) i el 1989 promou i signa un acord institucional per crear l'anomenada Campanya de Normalització Lingüística, de la qual n'assumeix el secretariat.

Fiol només estarà vint mesos al capdavant de l'entitat, però seran prou intensos. No es tracta de ser gaire precisos ni de fer una anàlisi acurada de la seva presidència, però voldria destacar un grapat de fites que la marquen molt positivament.

La primera que té molt a veure amb aquest espai, amb Can Alcover. És durant la seva presidència que s'engega el pla de rehabilitació del casal i que s'obtenen els mitjans econòmics per iniciar el projecte.

La història d'aquest temple de la paraula es remunta a l'any 1968 quan Pau Alcover de Haro, fill de Joan Alcover i Maspons i membre fundador de l'OCB, deixa en herència a aquesta entitat perquè en sigui la seu institucional, la casa on el poeta, un dels més grans que ha donat la literatura catalana, hi va compondre la seva obra i hi morí. El 9 de novembre de 1970 l'OCB n'accepta l'herència tot i que no en podrà disposar fins a la mort de la vídua de Pau Alcover, Dolores Ramis d'Ayreflor.

També va ser durant la presidència de Bartomeu Fiol que s'aconsegueix incorporar Canal9 a l'oferta televisiva dels illencs gràcies a les gestions de l'entitat germana Voltor. Recordem que aquesta societat neix com un projecte de l'OCB el 1984, amb la finalitat de promoure i fer possible la recepció dels mitjans audiovisuals en català i de qualsevol altre mitjà de comunicació en aquesta llengua. L'OCB havia adquirit prèviament uns terrenys a la serra d'Alfàbia.

Aleshores, i en paral·lel, comença la campanya «Volem TV en la nostra llengua: TV3 ara!», que impulsa la construcció del repetidor via subscripcions populars. Més de 1.000 persones varen comprar accions de Voltor a un preu de 10.000 pessetes d'aquell temps.

Encara avui és gràcies a Voltor que podem veure els dos canals de televisió de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals i Catalunya Ràdio i Catalunya Música.

Quant a les mobilitzacions, sota la direcció de Bartomeu Fiol, l'OCB, l'octubre de 1991, va promoure i coordinà la Plataforma

cívica per l'autogovern al voltant del manifest «Volem comandar a ca nostra». En aquesta avinentesa es reuní, per primera vegada des de la Segona República, en el teatre Principal de Palma, tota la societat civil a favor del reconeixement de les Balears com a nacionalitat històrica i de les seves reivindicacions nacionals. La iniciativa va aconseguir agrupar entitats empresarials, sindicals, socials, mediambientals, universitàries, religioses i culturals, i va formar un bloc civil que es manté i es renova des d'aleshores per a totes les manifestacions per la llengua i l'autogovern que encapçala l'OCB.

Sens dubte, però, i des del meu punt de vista, la presidència de Bartomeu Fiol serà recordada per la constitució de la Federació Lull, entitat que agrupa les tres associacions de referència en la recuperació lingüística i cultural dels Països Catalans: Òmnium Cultural, Acció Cultural del País Valencià i Obra Cultural Balear. La constitució té lloc en el Castell de Bellver el dia 23 de juny de 1990 i n'elegeixen president Josep Maria Llompart.

La primera actuació de la Federació serà viatjar a Madrid per entrevistar-se amb el ministre de Cultura d'aleshores, Jorge Semprún, amb un manifest signat per moltes personalitats de la cultura d'expressió castellana amb el títol *El catalán, un derecho democrático*. A Semprún se li demana que impliqui el seu ministeri en la promoció del català.

Deia que Bartomeu Fiol es troba amb una entitat amb molts fronts oberts que requerien dedicació preferent i amb una organització interna que es mantenia ancorada en el voluntarisme inicial. Ell, professionalment, treballava en la gestió turística i volgué adaptar el model de gestió privat a l'OCB. Per ell, l'eficàcia de l'organització era imprescindible per obtenir una imatge pública de rigor i de qualitat.

Fiol considerava que l'OCB tenia massa línies d'actuació obertes i que allò més assenyat i convenient era consolidar projectes abans que expandir-se. I prioritzar la consolidació no

afectava gens, al seu parer, les possibilitats d'obrir nous fronts si es programaven amb cura i defugint tothora la improvisació.

A més, sostenia que la imatge de l'OCB immediatament anterior a la seva presidència havia estat massa polititzada i ell proposava accentuar més el seu caire cultural. Bartomeu Fiol no es considerava nacionalista, ho havia dit així de clar en una entrevista poc abans de ser elegit president i val a dir que aquest posicionament aixecà moltes butllofes de desconfiança.

Amb la mateixa contudència i claredat, però, deia que els temes de política cultural i de normalització lingüística havien d'estar per damunt de les polítiques partidistes.

Donava per descomptat que l'entitat havia de ser reivindicativa però que s'havia de centrar, sobretot, a desactivar la indifereència lingüísticocultural de la majoria de la població de les illes i no centrar-se en aquelles actituds més compromeses, tant a favor com en contra. En aquest sentit, i en paraules seves, volia una entitat «molt més promotora que no correctora».

Seguint aquest fil afirmava que «la polarització d'actituds no és el que més pot servir, a la llarga, la nostra llengua».

I mantenia amb fermesa que la imatge de l'OCB, l'organització i la forma d'actuar estan totalment relacionades, raó per la qual, amb paraules seves, «la promoció dels fins i objectius estatutaris estarà millor servida amb una imatge pentinada que amb una imatge descambuixada.» I insistia sempre en l'estil: «L'estil –amb tots els perdons (si és que cal demanar-los dins una entitat cultural; la cultura és estil!)– me sembla fonamental per aconseguir coses.»

Tomeu Fiol, exigent amb el rigor i la qualitat de la feina, en l'exercici del seu càrrec com a president de l'OCB es guiava pel «respecte a les persones i a la civilitat (“qualitat de civil, de qui té les bones maneres acostumades entre persones que viuen en societat” o “comportament propi d'un bon ciutadà, demostració d'urbanitat”) per molt que puguem estar-ne ben tips, de certes urbanitats, és el que és més rendible culturalment. I socialment».

En definitiva, la presidència de Tomeu Fiol va ser breu però, com heu vist, intensa. Probablement l'entitat no va acabar d'entendre el seu projecte o bé ell no el va saber adaptar a un temps en què les institucions pròpies acabades d'estrenar obrien la porta a moltes esperances i a una organització complexa. Tanmateix, en Tomeu estimava molt l'Obra i l'Obra l'estima amb la mateixa intensitat.

Personalment, li he d'agrair més d'una orientació i encara millors consells. I com ell, «em declar decidit partidari de les bones raons enfront de la barra».

Ruta literària a Palma d'homenatge a Bartomeu Fiol

Jaume Munar Ribot

En el marc dels Premis Cavall Verd 2014, el 5 d'abril de 2014 l'AELC va organitzar una ruta literària pels carrers de Palma amb l'objectiu de retre homenatge al poeta Bartomeu Fiol. L'itinerari s'inicià a Can Alcover, amb una duració aproximada de dues hores i un total de cinc estacions:

1. Costa d'en Brossa: Enfront de la casa on va néixer Bartomeu Fiol, el seu germà Lluís ens va explicar alguns detalls de la infantesa i, sobretot, en quins aspectes havia influït més la figura de son pare.

2. Plaça de Cort: Tot i que la numeració ha canviat i l'edifici on Bartomeu Fiol va fundar la llibreria Gralla ja no existeix, gràcies a unes fotografies recuperades pels germans, el també poeta i amic Lluís Servera, amb la col·laboració de l'activista cultural i també amic, Joan Fullana, recrearen aquella llibreria i explicaren com aquella experiència frustrada va influir en l'obra de Fiol.

3. Antiga sinagoga: Davant l'antiga sinagoga situada al carrer Monti-Sion de Palma, Miquel Perelló, poeta i estudiós de l'obra de Bartomeu Fiol, explicà detalladament la profunda influència que tingueren en ella la cultura i la teologia jueva.

La llibreria Gralla i Bartomeu Fiol

Lluís Servera Sitjar

4. Dalt Murada: Antoni Nadal, autor de diversos estudis sobre el poeta, seleccionà aquest indret, no només per la significació que té dins l'obra i la vida de Bartomeu Fiol, sinó també per la panoràmica que ofereix de la Palma més hotelera que centrà gairebé la totalitat de la seva vida laboral.

5. Es Born: Davant el darrer domicili del poeta, el Dr. Francesc Torres, professor titular del Departament de Filosofia de la Universitat de les Illes Balears, exposà els motius que el dugueren a iniciar el procés per nomenar Bartomeu Fiol doctor Honoris Causa. La mort de l'escriptor va interrompre el procés i, finalment, se li atorgà la Medalla d'Or en una cerimònia en la qual el Dr. Torres fou l'encarregat de fer la *laudatio*.

Al final de cadascuna de les intervencions, Marta Bertran, Miquel Perelló i Begonya Pozo, llegiren tres poemes de l'autor.

L'any 1959, concretament el 10 de setembre, un jove Bartomeu Fiol amb tan sols vint-i-cinc anys es va arriscar a obrir una llibreria-galeria amb el nom de Gralla. Estava situada a la plaça de Cort, al núm. 27. A la invitació Bartomeu Fiol va incloure aquest vers: «Crida la gralla plorant amb harmoniosa veu.» A l'acte d'inauguració Josep M. Llompart va oferir la conferència titulada *Sobre Rosselló-Pòrcel i l'Escola Mallorquina*. Una conferència important si atenem la rellevància que per a Bartomeu Fiol va suposar la figura de Rosselló-Pòrcel i també si es té en compte l'absoluta superació que representa la seva obra sobre el model estètic de l'Escola.

A Gralla es venien discos, llibres, alguns d'ells d'origen clandestí i, a més a més, hi exposaren pintors que, amb el temps, foren reconeguts. Les obres de noms com els de Miquel Rivera Bagur, Jaume Mercant, Aleix Llull, per citar-ne alguns, hi tengueren cabuda. Gralla no va tenir èxit comercial. Tal com recordà Baltasar Porcel al prolèg de *Cave carmina, cape canes* «en Tomeu hi estava assegut, una fumosa pipa als llavis, llegint hores i hores... sense que hi entrés cap client». A penes tres mesos va durar l'aventura de Gralla. D'aquesta experiència, destinada a promoure un major ventall cultural, en un moment històric en què aquesta presència era més que esquivada, es poden treure algunes reflexions.

Entre es Born i Jerusalem [o Un crucificat ungit amb crema solar]

Miquel Perelló

En primer lloc, a partir de l'anècdota esmentada, es pot confirmar que la capacitat lectora i l'entusiasme lector de Bartomeu Fiol comencen els anys de joventut. Una capacitat que s'intensificarà al llarg de la seva vida. Al final del volum quart titulat *Carants* de la seva obra completa el mateix Fiol, tal com explicà Susanna Rafart, deixà escrit «em sent més lector que escriptor». Hi ha un lligam indissociable entre el Fiol lector i el Fiol escriptor. Gràcies al seu coneixement de llengües va poder llegir els poetes anglosaxons, els moralistes i existencialistes francesos, entre d'altres, en la seva llengua original. I fer-ne una lectura atenta, profundíssima i intensa, la qual cosa no era gens habitual entre nosaltres.

Bartomeu Fiol no va vendre llibres a Gralla, però sí que en va deixar i regalar molts als companys lletraferits amb qui mantenia contacte. Prova aquesta de la seva enorme generositat.

Tal vegada el «fracàs» de Gralla li serví per començar a adonar-se de la realitat cultural de l'illa i del poc interès pel coneixement i l'ètica dels seus habitants, especialment greu entre les classes més poderoses. Tot plegat és possible que l'ajudàs a configurar un dels mites més colpidors de la seva obra. Es tracta del mite de Cavorques per mitjà del qual, igual que a la caverna platònica, els cavorquins-mallorquins romandriem dins la cova de la ignorància sense cap mena d'intenció per canviar els nostres migrats horitzons.

A bastament sé jo, des del llim de la pesta,
que l'home de l'Home és el Sublim del Salvatge,
que la cucamolla del civilitzat té censat com a salvatge
i en presó especial per a la Geografia de la Fam,
un delictes comú, una malifeta social i olibota en Corts,
que té pena de la vida i deure de xisclar «Visca la mort!».

Blai Bonet

El poder i la verdor

Encara ara, Tomeu, no puc avenir-me'n. Que te'l tenies ben merescut, l'homenatge, no ho he posat mai en dubte. Tots dos sabíem, però, que perquè això succeís, primer, la teva deixonada poètica arquitectònica havia d'arribar a l'enfront. Els reliquiariis i les estampetes són cosa de vells i tu, (a)gnòstic penitent, sempre ho havies sabut. Tal vegada, sí: un *gentleman* que fondeja el call de Ciutat. Un T. S. Eliot a la catalana. Un *outsider* de bona casa que, malgrat manllèvàs la sintaxi a Kafka, Primo Levi o Isaïes, no tingué l'esma d'aprendre la llengua del poble d'Abraham. Tal vegada és ver que cal conformar-se amb manco. Tanmateix, no podies ser-ne un, de descendent de Sem, i t'hagueres de consolar amb una meritòria, encara que prou esburbada, eròtica filojueva.

Dissabte, 5 d'abril del 2014. Devers les cinc de l'horabaixa. Ben entrats en el call, en el carrer de Monti-sion, ran de l'antiga sinagoga, a hores d'ara sepultada. L'auditori afable, amable, amatent. Vaig escometre'ls així: «Parlar de Bartomeu Fiol implica que, més prest o més tard, un es vegi obligat a enfrontar-se al que podem anomenar la "qüestió jueva".»

En cap moment volia ser irònic. De biaix, arranca de l'agulleta i s'enfila espinada per amunt. En un sentit més aviat relaxat, per dir-ho de qualque manera, la fesomia del pensament jueu, amb un poc de paciència, hom ja pot pellucar-la en els ametllons de la teva escriptura. Massa bé saps que no resulta gens difícil, ni és en cap moment desencaminat, fer una lectura marxista del poemari *Calaloscans* de 1966. Què és aquell estol de cans que ocupa la cala sinó el poble proletari? Quina és «la necessària calor de demà» sinó aquella bona nova protocomunista que esperava el jovent tocat d'ala?

No cal recordar-te que originàriament Marx era jueu, però el que sí vull recalcar, en contra del que a vegades s'ha provat de passar com a cert, és que era un pensador jueu de bon de veres. M'explic: malgrat afirmàs, solemnement i rotund, allò que «la religió és l'opi del poble»,¹ enmig de tot el barroquisme de la seva obra, trobam una catifa de tensions irresoltes, mullades amb complementarietats i emplaçaments, que sachsen el pensament del poble de David i la religiositat que li és implícita. Per exemple: deixarem de banda, car tampoc aquest no és un lloc adient, la teoria que es refereix a la relació home-natural, sens dubte, estibada de similituds, mestalls i translacions amb el llibre del Gènesi, i anem més explícitament a fer un apunt, per descomptat fragmentari i mancat d'intenció exhaustiva, sobre l'home marxia.

En cap moment, Marx pretén que l'essència de l'home es manifesti des de l'altar de l'especificació restrictiva, prou deste-

nyit per descomptat, que suposadament hom estotja en la «interioritat». Per contra, la cerca en tot un seguit de relacions «exterior» que s'accionen, maquinalement, per mor de l'intercanvi que s'estableix entre l'home i la natura, primerament, i sobretot entre l'home i la resta dels homes. L'essència humana, doncs, no és un fòssil abstracte incrustat en cadascun, com una ombra color d'avellana torrada, sinó un reclau que s'ajeu en el conjunt de les relacions socials. Essent clars: Marx rebutja el fonament teòric de l'essència de l'home –el despulla de la megalòmana subjectivitat moderna i reemplaça, alhora, el deliri individualista per les relacions de producció i les forces productives. L'individuació endoatòmica, ara estranya i devastada, s'enfonsa en el vertigen de la multiplicitat, la potència i la reciprocitat. Així, pel pensament marxia, l'home, com a tal, no és sinó el contingut solar, efectiu i compacte de la connectivitat social i de l'obscurantisme metahistòric.

No em diguis que aquesta socialització de l'essència humana no sigui ben bé anàloga a la que trobam en la teoantropologia jueva! Certament, un jueu ho és perquè així ho ha definit la genealogia i perquè així ho ha acceptat la comunitat. Vull dir, la judaïtat, ontològicament parlant, pertany a l'extraésser: la consanguinitat no és tant atribut, com relatiu del subjecte. Ves si ho és així! Primer, perquè l'impossibilita de convertir-se en absolut, car el subjuga en una xarxa i el transforma en un nus més. Després, perquè el vincula amb diversos elements (horitzontals o no) de parentesc sistematitzats i, finalment, perquè el subordina a un avantpassat comú, digues-li Adam, Set, Noè o el que vulguis.

Si amb tot això no n'hi hagués a bastament, la comunitat jueva, a més, t'ha de donar la benedicció: el jueu en qüestió ha de romandre junyit al protocol de la lògica mosaica, és a dir, ha de ser travessat i construït per un reticle de pràctiques ètniques tant discursives com no discursives. Per exemple, el fet que la salvació no sigui individual, com sí que ho és en el cas del cristianisme, ja és força il·lustratiu: és el poble jueu al complet el

1. Apareix en la *Kritik des hegelischen Staatsrechts*. Així i tot, cal tenir en compte que no és original de l'autor, ja que la trobam anteriorment citada per pensadors com ara Bruno Bauer o Moses Hess.

que se salvarà al final dels temps (com el proletariat!), car un jueu, qualsevol, sempre suporta tota la comunitat, alhora que arrossega tot l'artet mil·lenari de la tradició, essent doncs impracticable parlar de cap casta de subjecte individuad.

Sigui com sigui, i retornant al que estrictament parlant ens importa, l'interès que sentires pel judaisme en sentit propi, i pels afers místics més en concret, no cal cercar-lo fins al 1984. Fou aquell any quan, convidat per David Lewis, feres el viatge a Israel, la terra de l'Home, i on compres, en edició rústica, bé te'n deus recordar, la *Kabbalah* del professor Gershom Scholem, en el Museu de la Diàspora de Tel Aviv. Si fou atzar o revelació no ens pertoca a nosaltres d'esbrinar-ho...

Quan dius 'càbala', i t'ho dic per experiència, l'auditori sempre arrufa el nas. Car sovint es pensen que vols enganyar-los o engalipar-los amb metafísiques de pa i fonteta o amb pseudociències d'encens de sàndal pròpies de la moguda d'aquari i tota aquella comèdia del *New Age*. En el teu cas, però, res hi cau més enfora. Què et penses que vaig contar-los de la càbala? Tampoc no es tractava d'embafar-los ni de fer la creu massa feixuga. Prou saps que, si un fila prim, la càbala, i ho dic així perquè hi ha prou cabalistes que no persegueixen aquest objectiu, designa l'aspiració profunda de comunió, humana i directa, amb Déu, mitjançant l'aniquilació de l'individu. Així, 'càbala' és el terme tradicional, que no folklòric, més habitual per referir-se a totes aquelles cabrioles esotèriques que van bullir en el ventre del judaisme des del final del període del Segon Temple [ets de pensar que van destruir-lo entorn a l'any 70 de la nostra era, la cristiana que diuen]. Has de tenir en compte, però, que la càbala no és un fenomen únic i, per mor d'això, no pots identificar-lo, anc que ho sigui, amb una mena de «misticisme», ja que alhora també és un amalgama vidrienc d'esoterisme i teosofia.² Si, a més d'això, tenim en compte que la definició del

concepte encara avui és objecte de bregues i discussions entre els estudiosos, no resulta gens estrany que tu en fessis una lectura, particular i entretinguda, a partir de l'expressió «fer càbales», entesa com tot aquell seguit d'especulacions, càlculs, hipòtesis i temptejos intel·lectuals que un, tu o un altre, du a terme per tal d'endevinar alguna cosa. Com una continuació de la tasca filosòfica? Sí, alguna cosa així...

Malgrat tot, també cal dir-ho, crec que vares entretenir-te prou. Si bé a *Contribució de Verges*, ja hi podem espigolar qualche cosa, sobretot en la segona secció, que inaugures amb el poema *Nostra Senyora del Jordà*, ens feres esperar fins a *La comunió dels Sants o Els morts ho callam tot*, publicat el 1997, per deixar-nos pegar cullerada d'aquell brou de me del Sinaí, que xoteja i molt. Tanmateix, però, no trobarem cap tallada, amb prou ossos, fins a *Càbales de Call* (2005) i *Quòdlibets de coetanis que foren* (2011). Què podria dir-te, Habacuc?

Era Max Aub qui escrivia que un poeta sempre escriu el mateix poema.³ En el teu cas es compleix, car si furgam dins el ribell de paperum atapeït, dins tota aquella salmorra sense escata, còctels de diccionari amb càmfora i paraules color d'aram, ben aviat ens temem que sempre habites les mateixes contrades. Sementer amunt, sementer avall. Recurrent sí que ho ets, redundant no tantes vegades. Una cosa és certa: si en tens dues, de quimeres, que es repeteixen i es tornen a repetir, són Edom i la pròpiament dita comunió dels sants. No em miris així, que no n'has covat cap mai, d'ou nial!

Vell funàmbul, de què parles quan escrius Edom? Si hem de fer esment a la qüestió territorial, va ser un regne situat al sud-oest de l'actual Jordània. Crec però que amb això no n'hi ha a bastament. La paraula Edom, que és hebrea, significa «roig». La Bíblia conta que aquesta terra fou on va anar a viure Esaú quan marxà de cal pare. Pollastrell pelut, qui cony era Esaú? I què hi

2. Scholem, G. *Desarrollo histórico e ideas básicas de la Cábala*. Barcelona: Riopiedras, 1994.

3. Aub, M. *Antología traducida*. Madrid: Visor, 2004.

pinta en tota aquesta història? T'ho diré: Esaú era fill d'Isaac, nét del profeta Abraham i germà de Jacob. La història ens explica que, malgrat que fossin bessons, Esaú havia nat primer i per mor d'això, segons el costum generalitzat, tenia el dret de rebre la benedicció paterna i d'heretar-ne els béns. Jacob, aprofitant-se de la fam desmesurada del seu germà Esaú, li va comprar el dret a la progenitura per un plat de llenties (llenties cuinades, llenties fredes, amanida de llenties...). Després, induït i ajudat per sa mare, Rebeca, va cobrir-se els braços i el coll amb la pell d'un cabrit, amb la finalitat d'escarnir l'extraordinària vellositat del seu germà, i es va presentar davant son pare, Isaac, aleshores senil i cec, fent-se passar per Esaú. Vet aquí l'estratagema amb què aconseguí la benedicció! Quan Isaac se'n va témer, de l'error, no rectificà, sinó que optà per donar-li, al veritable primogènit, una benedicció de caràcter inferior. Aquest fet, per descomptat, despertà l'ira d'Esaú, que va prendre els tapins i partí cap a Edom, lluny del seu germà i de la seva família.

Les interpretacions són moltes. Sense anar més enfora, hi ha entesos que lluquen el fet de rebre la benedicció paterna com un «segon naixement», on l'home en qüestió, Jacob en aquest cas, es desprèn de la seva antiga naturalesa per adaptar-ne una altra de completament nova.⁴ Des d'un punt de vista més o manco gnòstic, el primer naixement seria el naixement carnal, físic, mentre que el segon seria el pneumàtic. L'home fet Home. La deslocalització de la consciència per a la seva posterior reterritorialització en el marduix de l'Esperit. Llenties amb basmati i curri...

El teu estimat Scholem,⁵ en lloc d'infernar-lo o fer-li tastar el gust del llentiscle, explica que Esaú representa l'alliberació de la Llei. Veig que per aquí et roda millor! El fet sublim d'abandonar la casa paterna significa deixar de banda, abolir i, fins i tot,

destruir la Llei jueva, els milers d'anys de ser, la Torà. Aquest també podria ser una espècie de segon naixement, no t'ho pareix? Amb l'afegit que no implica només desprendre's de la naturalesa anterior, sinó també amollar qualsevol possessió (l'ego i les bijuterries) i tallar els lligams d'unir al passat. Així, Esaú simbolitzaria el tendrum d'una anarquia religiosa consistent, les alendes d'una experiència espiritual oberta. D'una manera encara més agosarada, fins i tot, n'hi ha que han copsat Edom com una corporització d'Esaú, com la carn feta bellesa i enamorament, tot assimilant-lo a la Cristiandat. Vés a saber!

Sam Abrams⁶ ens ho resumeix en tres punts: 1) Edom seria una situació original i prototípica de violència i d'injustícia pel fet que els edomites van ser conquerits, sotmesos i posteriorment tractats com a pàries pels jueus. La metàfora que empres és ben adient: els marginats dels marginats. 2) Edom simbolitzaria la imperfecció del món perquè està associat a un primer intent fallit de creació. Aquest punt colla amb una lectura, també proposada per Scholem, que prova de veure-hi el sorgiment del principi del judici, de la facultat de pensar segons uns criteris determinats. 3) Edom representa la voluntat humana de tornar a assolir un estat de totalitat perduda, a través de la metàfora dels *atuells trencats*...

Els *atuells trencats*, dius, què no és ben complicat això? Sí que ho és, i no en tendrem encara prou, però ens serveix d'excusar per endinsar-nos en la segona recurrència temàtica: la comunió dels sants. Intentaré d'explicar-t'ho, a veure si en traiem aguller. Segons la càbala, i dit a l'aviada, les *sefirot* (el singular seria *sefirà*) són les emanacions divines. No hem de confondre'ns, ni cercar-hi cap identificació: una cosa és Déu i l'altra les seves emanacions. Les *sefirot*, que són deu i prenen la forma de recipients, vaixelles o atuells, són els instruments que utilitza Déu per tal de realitzar la seva obra, és a dir, la creació. El que has

4. Frazer, J. G. *El folklore en el Antiguo Testamento*. Madrid: FCE, 1993.

5. Scholem, G. *Grandes temas y personalidades de la Cábala*. Madrid: Riopiedras, 1994.

6. Abrams, S. «Pròleg» a Fiol, B. *Entre Cavorques i Albió. Un dietari*. Palma: Editorial Moll, 2007.

d'entendre és que Déu actua a través de les *sefirot* i, per mor d'elles, es produeix el trànsit de la unitat a la pluralitat, car la creació, en tant que procés, implica sempre una separació.

Malgrat tot, la creació del món que nosaltres coneixem no coincideix amb l'ordre originalment pretès. Deixa-m'ho que t'ho conti. Els atuells havien rebut la llum de l'emanació, que en llenguatge gnòstic es coneix com a vestit de llum. Els que estaven assignats a les tres *sefirot* superiors, reforçats i refractaris, van poder contenir la llum que fluïa entre ells, però la llum que colpejava els inferiors era massa forta. Conseqüentment, un rere l'altre van anar rompent-se, dispersant-se i els bocins que van caure engendraren la matèria, la font on raja el Mal. Un cataclisme còsmic: el fracàs dels primers mons.

Com diuen: «en parlar de carn pudenta, hi acut qualque voltor». La trencadissa dels atuells, entre altres coses, és el símbol de la individuació, de la destrucció de la totalitat primigènia. Aquesta metàfora és, sens dubte, la clau per tal d'entendre la idea de comunió dels sants. Tanmateix, no dónes cap definició del terme, no en perfils cap límit, sinó que deixes que prengui tot sol volada, autònom, com una nebulosa líquida. En sentit propi, la comunió dels sants és la «participació dels fidels en els béns espirituals, com a membres d'un mateix cos».⁷ A diferència d'altres formes místiques, la Càbala no cerca una unió amb Déu, sinó més aviat una comunió,⁸ és a dir, impossibilita qualsevol fusió entre l'amic i l'amat, exigint que cadascú, en tot moment, romangui al seu lloc: es manté la distinció i la restitució de la totalitat només té lloc mitjançant la contemplació mística. Què vols dir que la reparació del Tot passa pel manteniment de la diferència? Efectivament, i és més, podríem gosar d'afirmar que la totalitat s'aconsegueix gràcies a aquesta separació prèvia, vull dir, la unitat primigènia obvia en tot moment la diferència i, per

tal que la totalitat pugui instituir-se, la diferència ha de manifestar-se, car és partícip del Tot, i només pot fer-ho mitjançant la divisió i el distanciament.

La unificació de les *sefirot*, unes amb les altres i totes plegades amb el Broll, es presenta com el resultat del pensament pur de l'home. Vull dir, l'home té una influència activa en l'estructura teosòfica. Has de tenir en compte que l'ésser humà és la meitat d'una unitat més vasta, d'una unitat primerenca, on l'altra meitat és Déu. L'experiència (com)unitiva, la (re)integració de l'ésser humà en l'Ésser, culmina amb la pèrdua total de la individualitat. Què vols dir? Doncs, que l'experiència contemplativa sempre és anihiladora...

Sí? Doncs... Abans que emboliquis més la troca. Qui són els sants? Fotre! Aquells que han trobat l'estat de gràcia, que ja són al Cel! D'aquí l'assimilació amb els morts. Ambdós participen de la mateixa condició. Quan dius que «ningú ha nascut per voluntat pròpia», no només fas referència a la interinitat de l'existència; quan parles de «la vida com a vinguda de les morts», no romans exclusivament en la qüestió explícita de la renúncia al jo atòmic. La separació, la ruptura, en termes psicocabalístics, s'ha d'entendre com a desnaixement. Els sants són aquells que no moren perquè han transcendit l'existència individual, la restricció que impossibilita la participació en la totalitat. Els morts, per la part que els toca, són aquells que han perdut la individualitat, que han abandonat la fal·làcia del jo que, en darrer terme, no és més que una col·lecció de fets. Els sants, que no moren perquè no tenen individualitat, només poden venir a la vida plegats, tots de cop. Aquest co-naixement [tots com Tot] és qui recompon els atuells, qui restitueix la totalitat, qui porta a la Vida.

Tomeu: la teva és una poesia que es posa la cuculla de religió. Segur? Sí, i en el sentit estricte del terme. Recorda que el mot 'religió' prové del llatí *religare*, que vol dir ajuntar de bell nou allò que estava separat, recompondre els fragments dispersos. Edom i la comunió dels sants responen a una sola indagació: el

7. *Diccionari català, valencià, balear* (edició digital).

8. Aquesta és, al respecte, la conclusió de Scholem, malgrat que, actualment, experts com ara Idel posen aquesta idea en dubte.

Intervenció des de Dalt Murada, a la ruta literària Bartomeu Fiol

Antoni Nadal

renaixement entès com a reconstitució dels atuells. Dues eleccions que no s'exclouen sinó que es corresponen, opcions complementàries: dues maneres distintes de donar contesta a la mateixa qüestió...

Cinc minuts, em digueren, i ja havia parlat més del que pertocava. Vas acabar així? No, mancava la qüestió del Déu. Què vols dir? Prou ho saps! Tampoc no és que ho siguis, un capellànet! Malgrat la teva escriptura extravagantment relligada, el Déu a què fas referència és incondicionalment meta-teològic. En tant que (a)gnòstic, almanco és el que sembles, el nucli de les teves reflexions no és la divinitat, que en aquest cas sempre és excèntrica, sinó l'home i els límits del coneixement humà. La victòria de complexió expressionista sobre l'ego mal tovat en la monotonía. Grec, groc, blau, blanc com el referit. Els qui mai no moren existeixen, insisteixen. No minven. No mancaben.

No sóc jo sinó una excepció d'oracions copulatives?

Pels segles dels segles. Llenties!

Tenim davant una vista del passeig Marítim, una zona que Bartomeu Fiol considerava com una glòria i un goig de la Mediterrània, sobretot la part que va del baluard de Sant Pere al del Príncep. El passeig Marítim, ple d'establiments turístics, ens recorda que durant la seva vida laboral Fiol va treballar gairebé sempre en la indústria hotelera. Havent-se llicenciat en ciències polítiques a Madrid l'any 1955, després del seu retorn a Palma va compaginar el servei militar amb la feina de recepcionista. Durant dues temporades es va encarregar de la Residència Marbella a Cala Major, un dels primers establiments que va explotar, en règim de lloguer, l'empresari Gabriel Escarrer. Ens podem imaginar com devien ser les nits a la residència, on rebia amics com Baltasar Porcel i Gregori Mir, amb un consum il·limitat i gratuït de begudes, i accedint a les primeres turistes escandinaves.

L'any 1960, Fiol es casa a la Seu, concretament a la capella de la Mare de Déu de la Grada, retent un homenatge personal al poeta Bartomeu Rosselló-Pòrcel, que esmenta aquesta capella en el poema «Noça» («Deu ciris cremen davant Nostra Dona de la Grada»). Aquell mateix any 1960 va començar a treballar al prestigiós Hotel Formentor. L'any 1967 va tornar a Palma i va dirigir uns hotels del passeig Marítim, entre els quals el Bellver (al mateix temps, va exercir de professor de relacions públiques

en una escola del Terreno). Entre els anys 1972 i 1990, any de la jubilació forçada, va ocupar càrrecs de rellevància en diverses empreses britàniques de caràcter turístic. Fiol va escriure molts d'articles sobre el turisme i l'urbanisme ciutadà, d'una manera especial sobre el centre urbà, on vivia. Repassant els seus diaris sorprèn l'abundància de somnis obsessius que transcorren en hotels.

Aquests anys (final dels cinquanta i començament dels seixanta) són també els de les tertúlies literàries, que el mantenen unit, encara que d'una manera irregular i inconstant, als escassos focus d'interès que il·luminen la somorta vida intel·lectual de llavors. En particular, Fiol freqüenta les de la cafeteria Diagonal al començament de l'avinguda de Jaume III el dissabte al capvespre; la del bar Riskal, al començament de la costa de la Seu, on ara hi ha l'escultura *Nancy* d'Alexander Calder, i del bar Madrid, al Born. En aquestes tertúlies hi participen escriptors com Llorenç Vilallonga, Llorenç Moyà, Jaume Vidal Alcover i Josep M. Llompart o els més joves Baltasar Porcel, Miquel Barceló Perelló, Gregori Mir i Miquel Bauçà. Un dels tertulians, Manuel Sanchis Guarner, impulsa el grup dels Amics de les Lletres, en el qual també participa Fiol. Així mateix, és un assidu concurrent al Cercle de Belles Arts, situat uns anys al carrer del Conquistador, a l'actual seu del Parlament de les Illes Balears, on coneix Vicenç Rosselló-Pòrcel. Segons un poema del mateix Fiol, la seva obra poètica hauria començat fent una ullada a una revista a la sala de lectura del Cercle, en la qual va trobar la reproducció d'un quadre de Francis Bacon que li hauria inspirat el primer poema:

Introït

La cosa va començar un vespre hivernal
amb El cardenal, reblert personatge
de la comunió dels sants, inspirat segurament
per la reproducció d'un quadre de Bacon

vista a alguna revista, en blanc i negre,
a l'entranyable saló de lectura
del Cercle de Belles Arts
del carrer Conqueridor o Conquistador.
I haurà acabat sense acabar-se
ni els mancaments de la meua llengua
ni els de la meua escriptura.

(*D'un cànon soterrat*)

Per acabar, en el poemari *Camp Rodó* hi ha dos poemes que transcorren on som. Em referesc a l'«Homenatge a Rosselló-Pòrcel», que conté els versos següents: «Record els dos safareigs de la Murada, municipals, al peu de les escales. Les mans dins les del pare i de la mare, tal volta qualche pedra dins les sabates.» L'altre poema es titula «Parc del Mar» i fa referència a l'esplanada que hi havia aquí baix, entre l'autopista i la murada, al començament dels anys setanta, quan aquest espai semblava destinat a convertir-se en un immens aparcament:

«Les llisses, forçosament, s'han desplaçat. / Però m'ha sorprès un estol de blancs / o gavines parades / on era mar i ara és terra i més de dos bassis.»

Cloenda, al Born de Palma, de la ruta literària en homenatge a Bartomeu Fiol

Francesc Torres

1. **Motius per a llegir en veu alta** (i amb altaveu pels carrers de Ciutat) la poesia de Bartomeu Fiol (i pensar la seva fina i aguda prosa). Hi ha uns eixos entorn dels quals gira la poesia de Fiol. Hi trobam l'originalitat i la tradició. Era un gran lector i elaborà un nou llenguatge poètic. Creador de mites: *Cavorques* és una combinació de Mallorca i caverna (les tenebres, la foscor). *Sordolàndia* o el país que no escolta. La poesia és una forma de coneixement: proposava la poesia del pensament i el pensament de la poesia. Per a Fiol tot és fragment, res no és sencer. Era molt crític amb la societat del seu temps, però l'estimava.

La seva poesia expressa la defensa dels humiliats i es demostra, entre altres llocs, usant les litografies de Maria Antònia Carbonero per il·lustrar el *Catàleg de matèries*, publicat el 1998 a El Tall Editorial, amb pròleg de Damià Pons.

Ens diu Fiol:

«Per descomptat,
La poesia no es troba sols en els poemes.
La poesia no és cap artefacte, tampoc.
La poesia no és un mer joc de formes.»

I si lligam «Itinerari de Fiol» amb «viatger»:

«El pensament ha de ser viatger;

és de fet viatger; rebutja
fronteres, fites i sobretot duanes.»

I ai! el grup itinerant i el desert:

«Germans o iguals en el camí sense camí, tanmateix
cadascú va per ell, entotsolat. Comitiva breu
o allargassada caravana, el grup “itinerant”
esdevé tan poca cosa que cadascú ha de fer la passa següent
ben tot sol, amb enrampat esforç, amb punya afeixugada,
[panteixant,
sobre l’arena que xucla la petjada
o el pedregam no fressat que l’escup.

Tot és massa senzill: és el desert.» XV. «Assaig descriptiu». *Catàleg de matèries* (1998).

2. Medalla d’Or de la UIB.

A proposta del Departament de Filosofia i Treball Social, el Consell de Govern de la UIB va acceptar la candidatura de Bartomeu Fiol, el mes de juliol de 2011. El mes de setembre s’havia de votar però el poeta va morir el mes d’agost. La UIB li concedí la Medalla d’Or, el major honor *post mortem*.

La rectora, Montserrat Casas, i el rector, Llorenç Huguet, feren el màxim per honorar l’escriptor. També hi col·laboraren: Salvador Giner (president de l’IEC), Sam Abrams, Sebastià Alzamora, Camilo Cela-Conde, Francesc Lladó, Jaume Munar, Miquel Perelló, Pere Perelló Nomdedeu, Damià Pons, Pere Rosselló, Àngel Terron, Josep Maria Sala-Valldaura i Lluís Severa.

3. No tingueu por

Ventileu cambrons i cambres.

Obriu portes i finestres.

No tingueu por.

No tingueu por més que a la por.

No tingueu por a la por.

Sobretot, no tingueu por.

Una bona purga filosòfica a l’any no fa mal: Netejau el bu·dellam.

Llegiu el *Balears*. Bartomeu Fiol hi escrivia els seus articles.

Denunciam l’abús de l’obra de Ramon Llull i lloam la crítica feta per Gabriel Ensenyat al respecte.

Pastor, Font i Melià, no afluixeu. Hi ha lloc per a tots a l’Illa de la calma de Russinyol. També per a la ira, la noble i ciutadana passió dels indignats, estafats, enganyats, venuts i comprats, enverinats per l’apotecari maldestre. Ens caldrà un curandero col·lectiu.

Denunciam les maniobres trileres del T(r)IL. Què significa «still»? es preguntava Giorgios Seferis, poeta de professió diplomàtic, a una obra de T. S. Eliot.

Denunciam la *balearització*: la destrucció del paisatge, Ca los cans, de les ciutats i llogarets.

Hipòcrites, no convertiu Ramon Llull en *beato*. En tenim por, Il·lustre Comunitat d’esglésies. No sabeu que Llull també cantava la bellesa del cos? Ho podeu trobar als diccionaris lul·lians. Els cops de puny al carrer són espirituals lul·lians?

Ens solidaritzam amb els alumnes, pares, professors i directors d’escoles i d’instituts represaliats per la política-TIL. *Still?* Fins quan?

Ens solidaritzam amb les Encausades per la *missing* Conselleria d’Educació. *Ubi est?*

On eren Bauçà i Camps el dia de l’Obertura del curs 2013-14 a la UIB. *Ubi erant senatores?* Hi havia la *laudatio* i la concessió de la Medalla d’Or de la UIB. Un *visca* pel Dr. Miquel Deià, dret i dretà, que va aguantar la barrumbada de la tardor. Recordant el cant: *Ubi erant?* On eren? *Dónde?* *Where?* No trilingüe, QUADRILINGÜE !!!

Obra

No fotem Pseudohistòria de la llengua catalana, Senyor físico-filòleg.

És el 5 d'abril i cantam *La primavera ja és aquí*, com digué Rilke.

Canta Fiol:

L'únic sentiment de culpa
que admetré des d'ara
és el d'obstruir portals,
impedir el pas.

També llegim: Llorenç Villalonga i Baltasar Porcel, Blai Bonet i l'*Autobiografia* de Francesc de Borja Moll. I els primers llibres del xeremiercarterpoetaiveinatdecampanet, Miquel Perelló.

Recordam el metge Emili Darder, Aurora Picornell, Francisca Bosch i la reivindicativa Sra. Bueno.

La tasca de fer-mos nostra (assimilar, digerir; apropiari-nos diu el nazi Heidegger) és:

Col·lectiva.

No d'un Tità (o Prometeu encadenat). És una tasca d'un Prometeu col·lectiu: del poble i dels intel·lectuals.

De totes i de tots (des de la infantesa fins a la vellesa).

Des de l'individu (concret) fins a les institucions.

Poesia

Calaloscans. Palma: Daedalus, 1966 / Palma: Moll, 1981.

Camp Rodó. Palma: Moll, 1973.

Contribució de bàrbars. Campos: Jesús Huguet, 1980.

Capells de ferro a Son Cabaspre. Palma: Edició de l'autor, 1983.

Calaportal de Cavorques. Manacor: Caixa de Balears, 1985.

Contribució de Verges. Barcelona: Abadia de Montserrat, 1990.

Canalla contra Establishment. Palma: Universitat de les Illes Balears-Caixa de Balears, 1995.

La comunió dels sants o Els morts ho callam tot. Palma: Moll, 1997 (2a ed. 2004).

Cave carmina, cape canes. Palma: Moll, 1998.

Catàleg de matèries. Palma: El Tall, 1998.

Tot jo és una exageració: quaranta-nou textos orals perifèrics. Barcelona: Proa, 1999.

Càbales del call. Barcelona: Proa, 2005.

Continuació o represa del poemets de Montsouris. Barcelona: Proa, 2007.

D'un cànon socarrat. Materials de 1957 i 1958. Palma: Lleonard Muntaner, 2009.

Premis

Prosa

Entre Cavorques i Albió. Un dietari. Palma: Moll, 2008.

Obres completes

Camps de marina i suburbials. Barcelona: Proa, vol. 1, 2000.

Cròniques bàrbares. Barcelona: Proa, vol. 2, 1999.

Canalla lluny de Grècia. Barcelona: Proa, vol. 3, 2001.

Carants. Barcelona: Proa, vol. 4, 2011.

Obres traduïdes

Veü de poeta. Totes les matèries són una sola matèria. Vint-i-set poemes perifèrics. Búger: A. C. A. /Consell de Mallorca, vol. 3, 1999. [CD] (Llibret trilingüe. Trad. al castellà de Jaume Pomar; trad. a l'anglès de Sam Abrams).

Todo es fragmento, nada es enteramente / Tot és fragment, res no és sencer. Madrid: Calambur, 2007. (Traducció i introducció: Roberto Mosquera i Antoni Nadal).

Premi Ciutat de Palma-Joan Alcover (1969): *Camp Rodó.*

Premi Cavall Verd-Josep M. Llompart (1999): *Cave carmina, cape canes.*

Premi Crítica Serra d'Or de poesia (2000): *Tot jo és una exageració.*

Premi Carles Riba (2004): *Càbales del call.*

Nit de l'Edició-Atlàntida al millor articulista en català (2007).

Premi Camilo José Cela de crítica literària (2008): *Entre Cavorques i Albió: Un dietari.*

Selecció de fotografies de l'homenatge.
5 d'abril de 2014